

SYNODY I KOLEKCJE PRAW
Tom VIII

Dokumenty synodów od 506 do 553 roku

Układ i opracowanie

Arkadiusz Baron

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Henryk Pietras SJ

Akademia Ignatianum w Krakowie

Wydawnictwo Akademii Ignatianum w Krakowie
Wydawnictwo WAM

Kraków 2014

Niniejszy tom powstał w ramach projektu badawczego Narodowego Centrum Nauki pt. „Zebranie, naukowe opracowanie i wydanie w językach oryginalnych wraz z tłumaczeniem polskim późnoantycznych tekstów synodalnych, prawnych i historycznych Kościoła”, nr rejestracyjny 2011/01/B/HS1/01791.

© Wydawnictwo WAM, 2014

Projekt okładki
Andrzej Sochacki

ISBN 978-83-277-0161-9 (WAM)
ISBN 978-83-7614-193-0 (Ignatianum)

WYDAWNICTWO WAM
ul. Kopernika 26 • 31-501 Kraków
tel. 12 62 93 200 • faks 12 42 95 003
e-mail: wam@wydawnictwowam.pl
www.wydawnictwowam.pl

DZIAŁ HANDLOWY
tel. 12 62 93 254-256 • faks 12 62 93 496
e-mail: handel@wydawnictwowam.pl

KSIĘGARNIA WYSYŁKOWA
tel. 12 62 93 260, 12 62 93 445-448
faks 12 62 93 261
e.wydawnictwowam.pl

Druk i oprawa:
Drukarnia Colonel • Kraków

WPROWADZENIE

1. ZAKRES CZASOWY, TEMATYCZNY I GEOGRAFICZNY

Tom ósmy serii Synodów i Kolekcji Praw stanowi kontynuację tomu szóstego pt. *Dokumenty synodów od 431 do 504 roku* i zawiera krótkie omówienia i zachowane teksty synodów Kościoła starożytnego w VI w. Liczba zachowanych tekstów synodalnych z pierwszej połowy VI wieku zamknęła zakres obecnego tomu w latach 506-553. Zastosowaną cezurę można łatwo uzasadnić, gdyż są to synody do Soboru Konstantynopolińskiego II, który odbywał się właśnie w 553 roku. Teksty synodów posoborowych, które gromadziły się po roku 553, znajdują się w kolejnym tomie edycji.

Lata 506-553 zdominowały synody Kościoła na Zachodzie w części europejskiej, szczególnie na terenach galijskich i hiszpańskich. Podejmowano na nich najróżniejsze problemy dyscyplinarne poszczególnych wspólnot chrześcijańskich, które odzwierciedlają przemiany, jakie zaszły na Zachodzie w wyniku rozpadu Cesarstwa Rzymskiego w drugiej połowie V w., gdy pojawili się samodzielni władcy przyjmujący wiarę chrześcijańską¹. Ponadto, wytworzyła się wówczas nowa relacja zarówno biskupów do lokalnych królów i władców, jak i do roli biskupa Rzymu, w zależności od prowadzonej przez poszczególnych królów polityki oraz ich relacji do miejscowego duchowieństwa.

Zachód w VI w. został zdominowany przez Gotów i Franków. Peter Heather pisze, że „polityczny środek ciężkości świata post-rzymskiego przesunął się z Półwyspu Apenińskiego do zachodniej Europy: na północ od Alp i Pirenejów. [...] I oto po raz pierwszy w czasach historycznych z półdzikiego do niedawna *barbaricum* wyłoniło się prawdziwe, niepokonane mocarstwo”². Odzwierciedla to w pełni liczba synodów z pierwszej połowy VI w. oraz ich nagromadzenie na wspomnianym terytorium. Są to synody w: Agde (506), Tuluzie (507), Reims (514), Saint-Maurice (ca.

¹ Por. Arkadiusz Baron, *Synody czasów upadku i przemiany Imperium Rzymskiego na Zachodzie*, w: *Polonia Sacra* 29 (2011/2) 5-36.

² Peter Heather, *Imperia i barbarzyńcy. Migracje i narodziny Europy*, tłum. Janusz Szczepański, Poznań: Rebis 2010, 393.

515), Alexandretcie (515), Lyonie (przed 516), (518-519), Épaone (517), Orange (529), Arles (524), Vaison (529), pięć synodów w Orleanie (511), (533), (538), (541), (549), Valence (przed 529), Clermont (535), Marsylii (533), Eauze (551), Toul (550), Paryżu (552), Metz (550/555). Ponadto na Zachodzie, bardziej na południe, jak i na północ od wymienionych powyżej miast, synody odbyły się w Geronie (517); Ilerdzie (546); Larisie Cremaste (530-531); (517); Barcelonie (540), Tarragonie (516), Toledo (531), Valentii (546), Victorii (520), Sardynii (521-523), Bretanii (ca. 516-519); (ca. 552), Brevi seu Menevia (519).

W aspekcie dogmatycznym, należy wspomnieć silne ośrodki monastyczne działające na Zachodzie w VI w., które kontynuowały spory kontrowersji pelagiańskiej, pryscylikańskiej i semipelagiańskiej (jak ją określamy dzisiaj) o przeznaczeniu i łasce.

Znamienne, że nie zachowały się dokumenty z żadnego synodu w Rzymie z tego okresu, jakkolwiek wymieniamy kilka z nich: Rzym (515); (519); (530-531); (7-9 grudnia 531); (ca. 534).

Praktycznie zanikły, w porównaniu z przełomem IV i V wieku, synody w Afryce. Tu możemy jedynie wymienić: Africa (550), Byzacena (541), Kartagina (525); (535), Iunca (523) i Sufes w prowincji Byzacena (524).

Wyraźnie zmalała w tym okresie aktywność synodalna na Wschodzie, utrzymując się praktycznie jedynie w Konstantynopolu. Do najważniejszych należą tu synody w Konstantynopolu (507); (515); (518); (520); (530-531); (533); (536); (543). Nie posiadamy z tego okresu testów synodów w Aleksandrii.

Ponadto, na Wschodzie synody obradowały w Antiochii (508 lub 509), (513), (542), w Heraklei (515), Jerozolimie (512), (518); (536), Illyrii (515), (516), (549), Laodycei (512), Mopsuestii (550), Sydonii (511), Tyrze (ca. 514-515); (518) oraz dalej na wschód w Saliq, Seleucji-Ktezyfonie (544).

Synody na Wschodzie w ogromnej większości wiążą się z rozwojem monastycyzmu w V i w VI w. i z prowadzonymi na Wschodzie sporami orygenesowskimi, w rezultacie których, jak i podziałów pochalcedońskich, doszło do potępienia tak zwanych *Trzech rozdziałów* na Soborze Konstantynopolińskim II w 553 r., kończącym niniejszy tom.

2. KRÓTKA HISTORIA WYDAŃ TEKSTÓW SYNODALNYCH ORAZ KOLEKCJI PRAW

Wszystkie znane dziś synody Kościoła w porządku alfabetycznym wymienia sześciotomowy słownik: *Dizionario dei Concili*, opracowany przez *Istituto Giovanni XXIII* Uniwersytetu Laterańskiego pod redakcją Pietro Palazzini'niego i wydany w Città Nova Editrice, Roma 1963-1968, któ-

ry ułatwia orientację w gąszczu danych na ten temat. Jednakże z punktu widzenia zarówno teologicznego, jak i historycznego, dla badacza może on stanowić jedynie punkt wyjścia, gdyż nie podaje w ogóle zachowanych tekstów synodalnych.

Podobnie monumentalna praca Hefelego i Leclerqa (zob. skróty: H.-L.), która omawia niemal wszystkie synody – przytacza jedynie ważniejsze fragmenty.

W ciągu wieków publikowano wielokrotnie teksty synodalne, zwykle razem z dokumentami odnoszącymi się do soborów powszechnych.

Z wcześniejszych edycji tekstów synodalnych należy wspomnieć między innymi: P. Crabbe, *Concilia omnia, tam generalia quam particularia*, t. 1-3, Coloniae Agrippinae 1551, wielokrotnie wznawiane, a także: *Polyanthea, seu coordinatio sacrorum canonum, opera ac studio Joannis Pauli Paravicini*, a wydane równocześnie w Pradze i w Wiedniu w roku 1708. Jest to przepracowane i w układzie alfabetycznym podane starsze dzieło: *Epitome Canonum Omnium Qui in Conciliis Generalibus ac Provincialibus, in Decreto Gratiani, in Decretalibus, in Epistolis, in Constitutionibus Romanorum Pontificum usque as SS. D.N. Alexandri VII Annum Quartum Continentur*, Roma, 1659 i następne wydania z Wenecji i Kolonii. Wiek XVII przyniósł nowe wydania, takie jak: N. Coleti, *Sacrosanta Concilia ad regiam editionem exacta*, t. 1-23, Venezia 1728-1733, oraz monumentalne i do dziś najbardziej kompletne: G. D. Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, t. 1-31, Venezia 1759-1798, reprint: Paris 1901-1927., kolejne tomy publikowano w XIX i XX wieku. Ostatni reprint wszystkich 53 tomów pochodzi z lat 1960-1962. Dzieło to i wielość jego wydań świadczy o tym, że w świadomości Kościoła kanony synodów były czymś ważnym i należało się do nich odnosić. Wydaje się, że kodyfikacja prawa kościelnego i ogłoszenie *Codicis Iuris Canonici* w 1917 przytępiły to zainteresowanie, gdyż kanoniści otrzymali poręczny zbiór praw, a badanie kanonów synodalnych pozostawili historykom.

Oprócz wielkich osiemnastowiecznych kolekcji, mających ambicje przedstawienia wszystkich synodów, przynajmniej greckich i łacińskich, gdyż synody wschodnie, które obradowały w innych językach, Europejczyków mniej interesowały, publikowano również wydania synodów regionalnych. W XVII w. w trzech tomach J. Sirmond wydał *Concilia antiqua Galliae* (Paryż 1629), które to dzieło było poprawiane i uzupełniane aż do *Conciliorum Galiae tum editorum, tum ineditorum collectio*, przygotowane przez D. Labata (Paryż 1789). Wydania te zastąpili w naszych czasach C. Munier w CCL 148 i C. de Clercq w CCL 148a (Brepols, 1963). Ich tłumaczenie francuskie opublikowano w Sch 241 (J. Gaudemet, 1977), 353,

354 (Jean Gaudemet i Brigitte Basdevant, 1989.)

Podobnie synody hiszpańskie wydawane były wielokrotnie, począwszy od G. de Loays, *Collectio Conciliorum Hispaniae*, Madrid 1593. W obecnym tomie korzystaliśmy z ostatnich wydań, to znaczy: J. Vives, *Concilios Visigoticos e Hispano-Romanos* z 1963 roku, oraz: G. Martinez i F. Rodriguez, *La Colección Canónica Hispana* publikowana począwszy od lat sześćdziesiątych XX wieku, która to kolekcja zawiera także dokumenty kanonów kartagińskich; J. A De Aldama, *El simbolo Toledano I*, Romae 1934 (Analecta Gregoriana, t. VII).

Synody syryjskie zebrane są w: J. B. CHABOT, *Synodicon Orientale ou Recueil de Synodes nestoriens*, Paris: Imprimerie Nationale 1902.

3. OBECNE WYDANIE

Podobnie jak w poprzednich tomach (por. SCL 1; 4; 6), podajemy tylko to, co synody rzeczywiście ustaliły. Na boku pozostawiamy obfitą korespondencję biskupów, cesarzy, prezbiterów i mnichów, jak również wtórne relacje różnych autorów, o których jedynie wspominamy. Naszym zamierzeniem było zwrócenie szczególnej uwagi na listy synodalne i posynodalne, kanony oraz formułowane wyznania wiary.

W niniejszym wydaniu podajemy teksty w takiej wersji, w jakiej były one przez wieki czytane i w jakiej weszły w prawodawstwo kościelne. Dlatego również opieramy się na starym wydaniu Mansi'ego, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*. Nowe wydania krytyczne, w których uwzględniono różne lekcje rękopisów, zasadniczo nie podają innego tekstu, opatrują go jedynie aparatem krytycznym. Uwzględniamy je w notach do naszego tekstu w tych nielicznych przypadkach, kiedy proponują odmienną lekcję, zmieniającą sens poszczególnych wypowiedzi.

W naszym opracowaniu Czytelnik odnajdzie przypisy o podwójnej numeracji: cyfrowej i literowej. Cyframi arabskimi (1, 2, 3...) oznaczamy wszelkie odniesienia o charakterze technicznym, to znaczy do Biblii, do źródeł tekstu, do starożytnych świadectw oraz do bibliografii. Przypisy te znajdują się na stronie z tekstem oryginalnym i chociaż zostały sporządzone w wersji łacińskiej, to jednak ze względu na charakter podanych w nich danych nawet Czytelnikowi nieznającemu łaciny nie przysporzą trudności w ich rozumieniu, a na pewno ułatwią korzystanie z naszego wydania również Czytelnikom nieznającym języka polskiego.

Noty oznaczone dużymi literami łacińskimi (A, B, C...) umieszczone są na stronie z polskim tłumaczeniem i zawierają zasadniczo wyjaśnienie

skierowane do Czytelnika polskiego. Podajemy w nich między innymi problemy związane z właściwym rozumieniem stosowanych przez synody terminów, których niejednokrotnie nie można oddać w języku polskim w sposób jednoznaczny. Ponadto, staramy się w nich ukazywać szerszy kontekst zarówno historyczny i teologiczny, jak również prawny, rozpatrywanych problemów teologicznych, mając na uwadze przede wszystkim Czytelników i badaczy, którzy przecież nie zawsze muszą być zorientowani w poruszanej w danym miejscu problematyce. Mają więc one charakter pomocniczy i skierowane są szczególnie do Czytelników nie zajmujących się na co dzień tego typu sprawami.

Ukazanie ciągłości tradycji prawa skłoniło nas do podawania w przypisach odniesień do poprzednich synodów, a także do pierwszej średniowiecznej kodyfikacji prawa, jaką było *Decretum Gratiani* oraz *Decretalium Collectiones*, tworzące razem *Corpus Iuris Canonici*. Dla ułatwienia podajemy każdorazowo strony klasycznego wydania Aemiliusa Friedberga z Lipska (1879-1881).

Prezentowane teksty uzupełniamy mapą oraz kilkoma indeksami tradycyjnie zamieszczanymi w tego rodzaju wydaniach. Na mapie zaznaczamy jedynie miasta i miejsca, w których zbierały się synody starożytne do roku 553. Oprócz indeksu biblijnego, dokumentów kościelnych (sobory, synody, papieże, kolekcje praw), pisarzy, imion własnych oraz indeksu rzeczowego (odsyłamy w nim Czytelnika do poszczególnych synodów, a nie do stron książki), podajemy w języku łacińskim alfabetyczny wykaz odbytych synodów wraz z ich datami.

Dla Czytelników polskich zaraz na następnych stronach dołączamy także wykaz polskich nazw miejsc odbytych synodów wraz z ich łacińskimi odpowiednikami w układzie łacińsko-polskim oraz polsko-łacińskim.

Acta synodalia
ab a. 506 ad a. 553

Dokumenty synodów
od 506 do 553 roku

AGATHA (11 septembris 506)¹: de clericis et in diversis causis ecclesiasticis.

[*Prologi et canones*]

(PL 84, 263-274 = *Collectio Hispana*; CCL 148, 192-228]

[*Prologus I*: CCL 148, 192]

5 Cum in nomine Domini ex permissu domini nostri gloriosissimi magnificenti-
centissimi piissimique regis in Agatensi civitate sancta synodus convenisset,
ibique flexis in terram genibus, pro regno eius, pro longaevitate, pro populo
Dominum deprecemur, ut qui nobis congregationis permiserat potestatem,
regnum eius Dominus felicitate extenderet, iustitia gubernaret, virtute prote-
10 geret, in sancti Andreae basilica consedimus, de disciplina et ordinationibus
clericorum atque pontificum vel de ecclesiarum utilitatibus tractaturi.

[*Prologus II*: CCL 148, 192; CCH IV, 119; PL 84, 263; 130, 397]

Anno vicesimo secundo Alarici regis sub die III Idus Septembris cum in
15 Dei nomine in civitate Agathensi convenissemus, et in sancti Andreae basi-
lica consedissemus, de disciplina et ordinationibus clericorum atque ponti-
ficum, vel de ecclesiarum utilitatibus tractaturi, [I]² in primis id placuit, ut
canones et statuta Patrum per ordinem legerentur; quibus lectis.

I. *De digamis clericis ut non ministrent.*

Placuit, ut de digamis aut internuptarum maritis, quanquam aliud Patrum
20 statuta decreverint, ut qui hucusque ordinati sunt, habita miseratione, pres-
byterii vel diaconatus nomen tantum obtineant: officium vero consecrandi
presbyteri et ministrandi huiusmodi diacones non praesumant³.

II. *De contumacibus clericis et ad officium tardis.*

Contumaces vero clerici prout dignitatis ordo permiserit ab episcopis
25 corrigan-
tuntur, et si qui prioris gradus^a elati superbia communionem fortasse

^a *Munier add.* ut.

¹ Cf. MANSI VIII, 319-342; H-L II/2, 973-1002; PL 84, 263-274 (subscriptiones in fine); 130, 397-408 (sine subscriptionibus); Ch. MUNIER, CCL 148, 189-228; MARTINEZ-RODRIGUEZ, CCH IV, 113-152; G. MORIN, *S. Caesarii Arelatensis opera omnia* II, *Opera varia*, Maretioli 1942, 36ss.

² In CCL 148, 193 incipit canon I.

³ Cf. Valentia (374), c. 1 (SCL 1, 280); Arausica (Orange) (441), c. 24 (SCL 6, 19); Arelate (post 442), c. 45 (SCL 6, 31).

AGDE (11 września 506)¹: o duchownych i różnych sprawach kościelnych^A.

[*Prologi i kanony*]

(tłum. Bogusława Tobor)

[*Prolog I*]

Gdy w imię Pana, za pozwoleniem naszego pana, czciwego, wspa-
niałego i pobożnego króla, święty synod zebrał się w mieście Agde, i tam,
zgiąwszy kolana ku ziemi, prosiliśmy Pana za jego królestwo, o długie ży-
cie, za lud i aby Pan obdarzył szczęściem królestwo tego, który udzielił nam
władzy zgromadzenia, kierował nim sprawiedliwie i chronił, to zasiedliśmy
w bazylice świętego Andrzeja, aby rozprawać o dyscyplinie, o ordynacji
duchownych i biskupów i innych o rzeczach pożytecznych dla kościoła.

[*Prolog II*]

W roku 22. panowania króla Alaryka, 3. dnia po Idach wrześniowych
[czyli 11 września], gdy w imię Boże zgromadziliśmy się w mieście Agde
i zasiedliśmy w bazylice św. Andrzeja, by rozprawać o dyscyplinie, ordy-
nacji duchownych i biskupów oraz o rzeczach pożytecznych dla kościołów,
[I]² to dla porządku najpierw postanowiono odczytać kanony i statuty ojców
i tak uczyniono.

1. *Duchowni powtórnie żonaci nie powinni pełnić swojej służby*

Co do powtórnie żonatych, okazując im miłosierdzie, ustalono – chociaż
statuty Ojców mówią inaczej – że ci, którzy zostali wyświęceni, zachowują
imię prezbitera lub diakona: jednak prezbiterzy niech nie ważą się podejmo-
wać konsekrowania, ani diakoni ich posługi³.

2. *Nieposłuszni duchowni i spóźniający się do obowiązków*

Nieposłusznych duchownych powinien skarcić biskup tak, jak wymaga
tego godność urzędu. Gdyby się zdarzyło, że osoby z wyższym stopniem

^A Synod pod przewodnictwem Cezarego z Arles z udziałem ok. 30 biskupów
z całej Galii. Autentyczne są kanony 1-48, pozostałe zaś 48-71 pochodzą z innych
synodów. Do akt synodu po kan. 9 dołączono list Innocentego I z 20 lutego 405
roku.

contempserint, aut ecclesiam frequentare, vel officium suum implere neglexerint, peregrina eis communicatio tribuatur; ita ut cum eos poenitentia correxerit, rescripti in matricula gradum suum dignitatemque recipiant¹.

III. *De episcopis qui vel innocentes vel pro minimis causis aliquos excommunicant.*

Episcopi vero si sacerdotali moderatione postposita, innocentes aut minimis causis culpabiles excommunicare praesumpserint, et ad gratiam festinantes recipere fortasse noluerint, a vicinis episcopis cuiuslibet provinciae litteris moneantur; et si parere noluerint, communicatio illis usque ad tempus synodi a reliquis episcopis non negetur^a, ne fortasse in excommunicatoris peccatum excommunicati longo tempore morte praeveniantur².

IV. *De his qui suas vel propinquorum oblationes ecclesiae fraudant.*

Clerici etiam vel saeculares qui oblationes parentum aut donatas aut testamentis relictas retinere perstiterint, aut id quod ipsi donaverint ecclesiis vel monasteriis crediderint auferendum, sicut synodus sancta constituit velut necatores pauperum quousque reddant ab ecclesiis excludantur³.

V. *Si clericus furtum ecclesiae fecerit.*

Si quis clericus furtum ecclesiae fecerit, peregrina ei communicatio tribuatur⁴.

VI. *Si episcopo a quibuslibet quidquam fuerit derelictum.*

Pontifices vero quibus in summo sacerdotio constitutis ab extraneis duntaxat aliquid aut cum ecclesia, aut sequestratim aut dimittitur aut donatur, quia hoc ille qui donat pro redemptione animae suae, non pro commodo sacerdotis probatur offerre, non quasi suum proprium, sed quasi dimissum ecclesiae inter^a facultates ecclesiae computabunt; quia iustum est, ut sicut

^a negetur: *Mansi et Munier; Crabbe, Migne et Martinez-Rodriguez*: denegetur.

¹ *Decretum Gratiani*, D. L, c. 21 (186); *Civitas Regensi (Riez)* (439), c. 3 (SCL 6, 12).

² *Decretum Gratiani*, C. XI, q. 3, c. 8 (645); *Vasio* (442), c. 7 (SCL 6, 23).

³ *Decretum Gratiani*, C. XIII, q. 2, c. 11 (724); *Vasio* (442), c. 4 (SCL 6, 22). Cf. DU CANRE, „Communicatio peregrina”.

⁴ *Decretum Gratiani*, C. XIII, q. 2, c. 11 (724); *Vasio* (442), c. 4 (SCL 6, 22).

uniesione pychą wzgardziłyby wspólnotą i zlekceważyły uczęszczanie do kościoła oraz wypełnianie swoich obowiązków, to należy przydzielić ich do wspólnoty obcej, tak, aby poprawieni przez pokutę, zostali na powrót przyjęci do posług i otrzymali swoją godność i stopień¹.

3. *Biskupi, którzy ekskomunikują niewinnych lub za małe przewinienia*

Gdyby biskupi, zlekceważywszy kapłańskie umiarkowanie, próbowali ekskomunikować niewinnych lub za niewielkie przewinienie, i być może nie chcieli przyjąć tych, którzy pragną łaski, powinni zostać upomniani na piśmie przez biskupów sąsiadujących z nimi prowincji; a gdyby nie chcieli być posłuszni, niech się im nie odmawia komunii z pozostałymi biskupami, aż do czasu synodu, aby ich nie spotkała śmierć, gdyby byli ekskomunikowani przez długi czas, byłoby na szkodę tego, kto ich wykluczył².

4. *O tych, którzy oszukują na ofiarach swoich lub bliźnich*

Duchowni lub świeccy, którzy postanowiliby zatrzymać dla siebie złożone ofiary za rodziców, albo pozostawione w testamentach, czy też uznaliby, że należy odebrać to, co oni sami dali kościołom lub klasztorom, to tak jak postanowił święty synod, jakby zabójcy biednych, powinni zostać wykluczeni z kościołów, dopóki wszystkiego nie oddadzą³.

5. *Jeśli duchowny ukradłby coś należącego do kościoła*

Jeśli jakiś duchowny okradłby kościół, można mieć udział w komunii, ale jako obcy⁴.

6. *Gdyby ktoś pozostawił coś biskupowi*

Kapłani, ustanowieni w najwyższym kapłaństwie, cokolwiek otrzymaliby od osób z zewnątrz dla kościoła, albo osobno, powinni liczyć to nie jako własny majątek, ale jako powierzony kościołowi, ponieważ ofiarodawca daje to dla odkupienia swojej duszy, a nie dla korzyści kapłana. Sprawiedli-

¹ *Communio peregrina* oznaczało przyjęcie obcego duchownego do wspólnoty, ale bez sprawowania funkcji związanej ze swoim stopniem

sacerdos habet quod ecclesiae dimissum est, ita et ecclesia habeat quod relinquitur sacerdoti; sane quidquid per fideicommissum aut sacerdotis nomine^b, aut ecclesiae fortasse dimittitur cuicumque alii postmodum profuturum, id inter facultates suas ecclesia computare aut retinere non poterit¹.

5 VII. *De rebus ecclesiae, quomodo ab episcopis habeantur: et de servis ecclesiae qualiter ab episcopo manumittantur.*

Casellas vero vel mancipiola ecclesiae episcopi, sicut prisca canonum praecepit auctoritas, vel vasa ministerii quasi commendata fidei proposito integro ecclesiae iure possideant; id est ut neque vendere, neque per quoscu-
10 mque contractus res unde pauperes vivunt alienare praesumant.

Quod si necessitas certa compulerit, ut pro ecclesiae aut necessitate aut utilitate vel in usufructu vel in directa venditione aliquid distrahatur, apud duos vel tres comprovinciales vel vicinos episcopos causa, qua necesse sit vendi^c, primitus comprobetur, et habita discussione sacerdotali eorum sub-
15 scriptione quae facta fuerit venditio roboretur: aliter facta venditio vel transactio non valebit. Sane si quos de servis ecclesiae benemeritos sibi episcopus libertati donaverit, collatam libertatem a successoribus placuit custodiri cum eo quod eis manumissor in libertatem contulerit, quod tamen iubemus viginti solidorum numerum, modum in terrula, vineola vel hospitiolo tenere.
20 Quod amplius datum fuerit post manumissoris mortem ecclesia revocabit; minusculas vero res aut ecclesiae minus utiles peregrinis vel clericis salvo iure ecclesiae in usum perstare permittimus².

VIII. *De clericis qui ad saeculares confugiunt.*

Id etiam placuit, ut clericus si relicto officio suo propter distractionem ad
25 saecularem fortasse confugerit, et (is ad quem recurrit) solatium defensionis impenderit, cum eodem de ecclesiae communionem pellatur³.

^a *Munier add.* reliquas.

^b sacerdotis nomine: *Mansi et Munier; Migne: sacerdoti; Martinez-Rodriguez: sacerdotis.*

^c vendi: *Mansi et Munier; Migne et Martinez-Rodriguez: vendendi.*

¹ *Decretum Gratiani*, C. XII, q. 3, c. 3 (713s).

² *Decretum Gratiani*, C. X, q. 2, c. 1 (617); C. XII, q. 2, c. 57 (705).

³ *Decretum Gratiani*, C. XXI, q. 5, c. 1 (859).

we jest, aby, tak jak kapłan ma to, co powierzono kościołowi, tak i kościół to, co powierzono kapłanowi; tak że cokolwiek powierzono kapłanowi albo kościołowi, aby potem służyło wsparciem dla kogoś, tego kościół nie będzie mógł zaliczać do swego majątku, ani zatrzymać¹.

7. W jaki sposób biskupi posiadają rzeczy kościoła. W jaki sposób biskupi wyzwalają sługi kościoła

Domami, sługami kościoła lub naczyniami liturgicznymi, tak jak nakazała władza dawnych kanonów, zarządzają biskupi, jakby powierzonymi przez wiernych na mocy stałego prawem; to znaczy, że biskupi nie mogą tych rzeczy sprzedawać ani dać przez jakiegokolwiek kontrakty jako tego, z czego żyją ubodzy.

Gdyby zaszła konkretna konieczność, dla pożytku kościoła, że coś zostało zabrane albo w użytkowaniu, albo w bezpośredniej sprzedaży, to najpierw powód sprzedaży powinien być zatwierdzony przez dwóch lub trzech biskupów prowincjalnych lub z sąsiedztwa, a po dyskusji kapłanów sprzedaż ma zostać zatwierdzona ich podpisem. Inaczej wykonana sprzedaż lub transakcja nie będzie ważna. Gdyby biskup uwalniał kogoś dobrze zasłużonego spośród sług kościoła, to ustalono, że ta nadana wolność zostaje zachowana razem z tym, co wyzwalający dodał do aktu wyzwolenia. Nakazujemy jednak, aby zawierał on 20 solidów, trochę ziemi, winnicy lub mały dom. Gdyby zostało dane więcej, to po śmierci wyzwalającego odbiera to kościół; natomiast rzeczy mniejsze albo mniej pożyteczne dla kościoła, pozwalamy, aby pozostały do użytku pielgrzymów lub duchownych z zachowaniem prawa kościoła².

8. O duchownych, którzy uciekają do świeckich

Ustalono także, że jeśli duchowny pozostawiwszy swój urząd z powodu jakiejś kary, uciekły do kogoś świeckiego, a ten, do którego zbiegł, próbowałby udzielić mu pomocy, to razem z tym pierwszym powinien zostać odsunięty od komunii kościoła³.

IX. *De presbyteris et diaconibus qui ad coniugalem coitum revertuntur.*

Placuit etiam, ut si diacones aut presbyteri coniugati ad torum uxorum suarum redire voluerint, papae Innocentii ordinatio vel Syricii¹ episcopi auctoritas^a, servetur.

5 *Epistola sancti Innocentii episcopi*² *Exsuperio*
episcopo Tolosano salutem

[a] Consulenti tibi, frater carissime, quid de proposita specie unaquaque sentirem, pro captu intelligentiae meae quae sunt visa respondi, quid sequendum vel docilis ratio persuaderet, vel auctoritas lectionis ostenderet,
 10 vel custodita series temporum demonstraret. Et quidem dilectio tua, institutum secuta prudentium, ad sedem apostolicam referre maluit quid deberet de rebus dubiis custodire, potius quam usurpatione praesumpta quae sibi viderentur de singulis obtinere. Cur enim magis pudendum putemus discere aliquid, quam omnino nescire? Mihi quoque ipsi de collatione docilitas ac-
 15 cedit, dum perscrutatis rationibus ad proposita respondere compellor; eoque fit, ut aliquid semper addiscat, qui postulatur ut doceat. Proponam igitur singula, subiciamque responsum.

[b] Proposui, quid de his observari debeat, quos in diaconii ministeriis aut in officio presbyterii positos, incontinentes esse aut fuisse, generati
 20 filii prodiderunt³. De his et divinarum legum manifesta^b est disciplina, et beatae recordationis viri Siricii episcopi monita evidentia commearunt⁴, ut incontinentes in officiis talibus positi, omni honore ecclesiastico priventur, nec admittantur accedere ad tale ministerium, quod sola continentia oportet implere.

25 [c] Est enim vetus admodum sacrae legis auctoritas, iam inde ab initio custodita, quod in templo anno vicis suae habitare praecepti sunt

^a *Munier add.* quae est his canonibus inserta. *Mansi et Munier. Migne et Martinez-Rodriguez om.*

^b manifesta: *Munier om.*

^c puros et ab omni labe purgatos: *Migne. Munier:* puris et ab omni labe purgatis.

¹ Cf. Roma (385), *Epist. Siricii Himerio Tarraconensi episcopo*, cap. 7 (SCL 4, 38ss).

² Cf. MANSI VIII, 326 (breviatio); PL 20, 495-498; CCL 148, 197-199.

³ *Decretum Gratiani*, D. LXXXII, c. 2 (290s).

⁴ Cf. Roma (385), *Epist. Siricii Himerio Tarraconensi episcopo*, cap. 7 (SCL 4, 38ss); *Epist. 5, 3* (PL 13, 1160).

9. O prezbiterach i diakonach, którzy wracają do życia w małżeństwie

Ustalono także, że jeśli żonaci diakoni lub prezbiterzy chcieliby wrócić do życia ze swoimi żonami, należy zachować ustalenie papieża Innocentego i autorytet biskupa Syrycjusza¹, zawarty w kanonach.

*List św. Innocentego biskupa² z pozdrowieniami
dla biskupa Tuluzy Eksuperiusza*

[a] Tobie, najdroższy bracie, skoro pytasz, co uważam w przedstawionej sprawie, odpowiem na miarę swojego rozumu, co mi się zdaje, za czym należy iść, albo do czego przekonuje uczona racja i co pokazuje autorytet prawa oraz miniony czas. Wasza miłość kierując się roztropnością, wolała odwołać się do stolicy apostołskiej, aby dowiedzieć się, co powinna zachować w wątpliwych sprawach, niż trzymać się tego, co się jej wydaje. Dlaczego mielibyśmy uważać, że bardziej należy się wstydzić uczenia się niż niewiedzy? Także ja sam, muszę zdobyć wiedzę, aby odpowiedzieć na dany temat, gdy twoje pytanie do tego mnie zmusza. Zdobyta wiedza domaga się, aby podzielić się nią z innymi. Podaję zatem odpowiedź na poszczególne kwestie.

[b] Zapytałeś, jak należy się zachować wobec tych, którzy w posłudze diakańskiej lub w urzędzie prezbitera okazali się niepowściągliwi i zrodzili synów³. Co do nich jasna jest nauka praw i znane upomnienia⁴ świętej pamięci biskupa Syrycjusza, aby niepowściągliwych na takich urządach pozbawiać każdego kościelnego zaszczytu, i nie pozwalać im zbliżyć się do posługi, którą pełnić powinna wyłącznie powściągliwość.

[c] Starożytny jest autorytet świętego prawa, strzeżony od początku aż do teraz, mianowicie, że przykazano, aby kapłani w roku swojej zmiany

sacerdotes; ut servientes sacris oblationibus, puros et ab omni labe purgatos⁶ sibi vindicent divina ministeria; neque eos ad sacrificia fas sit admitti, qui exercent cum uxore carnale consortium, quia scriptum est: Sancti estote, quia et ego sanctus sum Dominus Deus vester¹. Quibus utique, propter sobolis successionem, propterea uxorius usus fuerat relaxatus, quia ex alia tribu ad sacerdotium nullus fuerat praeceptus accedere.

[d] Quanto magis² hi sacerdotes vel levitae pudicitiam ex die ordinationis suae servare debent, quibus vel sacerdotium, vel ministerium sine successione est, nec praeterit dies, qua vel a sacrificiis divinis, vel a baptismatis officio vacent! Nam si Paulus ad Corinthios scribit dicens, „Abstinetes vos ad tempus, ut vacetis orationi”³; et hoc utique laicis praecepit; multo magis sacerdotes, quibus et orandi et sacrificandi iuge officium est, semper debent ab huiusmodi consortio abstinere. Qui si contaminatus fuerit carnali concupiscentia, quo pudore vel sacrificare usurpabit, aut qua conscientia quoque merito exaudiri se credit, cum dictum sit: „Omnia munda mundis, coinquinatis autem et infidelibus nihil mundum”⁴?

[e] Sed fortasse hoc^a licere credit, quia scriptum est: „unius uxoris virum”⁵. Non permanentem in concupiscentia generandi dixit, sed propter continentiam futuram. Neque enim integros corpore non admisit, qui ait: Vellem autem omnes sic esse, sicut et ego⁶; et apertius declarat, dicens: Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos autem iam non estis in carne, sed in spiritu⁷, et habentem filios⁸, non generantem, dixit. Sed ea plane dispar et divisa sententia est.

[f] Nam si ad aliquos formula illa ecclesiasticae vitae pariter et disciplinae quae a Syricio episcopo ad provincias commeavit non probabitur pervenisse, his ignorationis venia remittetur, ita ut de caetero penitus incipiant abstinere et ita gradus suos in quibus inventi fuerint sic retineant^b, ut ad potiora eis non liceat ascendere: quibus in beneficio esse debet, quod hunc ipsum locum quem retinent non amittant.

^a *Munier add.*: aliquis.

^b retineant: *editio canonum in Migne. Editio epistolae et Munier*: retentent.

¹ Lv 11, 44; 20, 7.

² Turones (Tours) (461), c. 1 (SCL 6, 231 v. 9ss).

³ 1 Cor 7, 5.

⁴ Tit 1, 15.

⁵ 1 Tim 3, 2.

⁷ Rom 8, 9.

⁶ 1 Cor 7, 7.

⁸ Cf. 1 Tim 3, 4.

mieszkali w świątyni; po to, by służąc świętym ofiarom czystości i wolni od wszelkiej skazy wykonywali święte tajemnice; a nie godziło się dopuścić do świętych ofiar tych, którzy mieli stosunki cielesne z żoną, ponieważ napisano: „Święci bądźcie, bo i ja jestem święty, Pan Bóg wasz”⁷¹. A przecież mogli mieć dzieci i żony, ponieważ z żadnego innego pokolenia nie mógł wyjść kapłan.

[d] O ile bardziej² ci kapłani i diakoni powinni zachować czystość od dnia swojego ustanowienia, dla których kapłaństwo i posługa jest bez sukcesji, i nie ma dnia, w którym są wolni od Bożych ofiar czy obowiązku chrztu! Jeśli Paweł napisał do Koryntian: „Powstrzymajcie się od siebie na pewien czas, abyście oddali się modlitwie”⁷³; a przykazał to świeckim, to o wiele bardziej kapłani, którzy mają obowiązek modlitwy i składania ofiar, zawsze powinni powstrzymywać się od współżycia. Któż skalawszy się pożądaniem ciała, jakimś wstydem, odważy się składać ofiary, bądź wierząc, że z powodu swego sumienia lub jakiejś zasługi, będzie wysłuchany, bo powiedziano: „Dla czystych wszystko jest czyste, dla skalanych zaś i niewiernych nic nie jest czyste”⁷⁴?

[e] Ale może wierzy, że mu wolno, bo jest napisane: „mąż jednej żony”⁷⁵. Paweł nie powiedział tego do pragnącego być rodzicem, ale z powodu przyszej wstrzeźliwości. I nie zakłada, że są nieskalani na ciele, skoro mówi: „Chciałbym, żebyście wszyscy byli tacy, jak ja”⁷⁶; i otwarcie to wyjaśnia: „Ci, którzy są w ciele, nie mogą podobać się Bogu. Wy zaś nie jesteście już w ciele, ale w duchu”⁷⁷, i „mający dzieci”⁷⁸, powiedział, a nie płodzący. Ale jest to inne i oddzielne zdanie.

[f] Gdyby udowodniono, że do kogoś nie dotarła ta formuła i nauka o życiu w kościele, którą biskup Syrycjusz rozesłał do prowincji, niech odpuści się im niewiedzę, tak aby zaczęli powstrzymywać się od pozostałych rzeczy i w ten sposób zachowali stopnie, na których są, natomiast nie wolno im wstępować na wyższe. Dobrodziejstwem dla nich powinno być, że nie opuszczają miejsca, które mają.

[g] Si qui autem scisse formam vivendi dimissam a sancto Siricio episcopo deteguntur, neque statim cupiditatis libidines abiecisse, illi sunt modis omnibus submovendi, qui post admonitionem cognitam praeponendam arbitrati sunt voluptatem.

5 X. *Ut nullus clericorum cum extraneis feminis habitet*¹.

Id etiam ad custodiendam vitam et famam speciali ordinatione praecipimus, ut nullus clericorum extraneae mulieri qualibet collatione^a aut familiaritate iungatur: et non solum in domo illius extranea mulier non accedat, sed nec ipse frequentandi ad extraneam mulierem habeat potestatem, sed
10 cum matre tantum, sorore, filia aut nepte, si habuerit aut voluerit, vivendi liberam habeat potestatem: de quibus nominibus nefas est aliud quam natura constituit suspicari.

XI. *Ut nullus clericus in cellario vel secreto feminam intromittat.*

Ancillas vel liberas a cellario vel a secreto ministerio et ab eadem mansione in qua clericus manet, placuit removeri.
15

XII. *Ut omnibus diebus Quadragesimae sabbato ieiunetur.*

Placuit etiam, ut omnes ecclesiae exceptis diebus dominicis in quadragesima, etiam die sabbati, sacerdotali ordinatione et districtiois comminatione ieiunent².

20 XIII. *Ut symbolum ante octo dies paschae competentibus praedicetur.*

Symbolum etiam placuit ab omnibus ecclesiis una die, id est ante octo dies dominicae resurrectionis publice in ecclesia^b competentibus tradi³.

XIV. *Ut altare et ungatur et benedicatur.*

Altaria vero placuit non solum unctione chrismatis, sed etiam sacerdotali
25 benedictione sacrari⁴.

^a collatione: *Migne et Martinez-Rodriguez. Munier*: consolatione.

^b *Munier add.*: a sacerdote.

¹ Cf. Gallia (475-485), c. 27 cum nota (SCL 6, 265).

² *Decretum Gratiani*, D. III de cons., c. 9 (1354s).

³ *Decretum Gratiani*, D. IV de cons., c. 56 (1382).

⁴ *Decretum Gratiani*, D. I de cons., c. 32 (1302).

[g] Gdyby okazało się, że ktoś zna formę życia dopuszczoną przez świętego biskupa Syrycjusza, a nie odrzuciłby natychmiast pragnień pożądania, to należy go usunąć jak i tych, którzy mimo napomnienia uznali, że ponad nie należy przedłożyć przyjemność.

10. *Żaden duchowny nie powinien mieszkać z obcymi kobietami*¹

Aby strzec życia i dobrej sławy duchownych, specjalnym rozporządzeniem postanawiamy także, aby żaden duchowny w jakikolwiek sposób nie wiązał się z obcą kobietą, także więzami rodzinnymi. Nie tylko niech nie zbliża się do jego domu obca kobieta, ale także on sam niech nie ma możliwości udawać się do kobiety obcej, lecz może mieszkać tylko z matką, siostrą, córką lub ciotką, gdyby je miał, bo wtedy niegodziwością byłoby podejrzewać coś innego, niż wynika to z natury.

11. *Żaden duchowny nie powinien wpuszczać kobiety do celi ani zakrystii*

Ustalono, że niewolnice i kobiety wolne należy trzymać z daleka od celi, od zakrystii i od mieszkania, w którym przebywa duchowny.

12. *We wszystkie dni oraz soboty Wielkiego Postu należy pościć*

Ustalono także, że wszystkie kościoły w czasie wielkiego postu, także w soboty, a za wyjątkiem niedziel, na mocy kapłańskiego rozporządzenia powinny pościć pod groźbą kary².

13. *Starającym się [o chrzest] symbol wiary należy przekazać osiem dni przed Wielkanocą*

Także ustalono, aby wszystkie kościoły w jednym dniu, osiem dni przed niedzielą zmartwychwstania przekazały w kościele starającym się [o chrzest] symbol wiary³.

14. *Ołtarz należy namaszczać i błogosławić*

Ustalono, że ołtarze należy konsekrować nie tylko olejem krzyżma, ale i błogosławieństwem kapłańskim⁴.

XV. *Qualiter maiores, qualiter minores poenitentiam accipiant.*

Poenitentes, tempore quo poenitentiam petunt impositionem manuum et cilicium super caput a sacerdote sicut ubique constitutum est consequantur, et si aut comas non deposuerint aut vestimenta non mutaverint abiiciantur
 5 et nisi digne poenituerint non recipiantur: iuvenibus etiam poenitentia non facile committenda est propter aetatis fragilitatem, viaticum tamen omnibus in morte positus non negandum¹.

XVI. *Qua aetate diacones ordinentur.*

Episcopus vero benedictionem diaconatus minoribus a viginti et quinque
 10 annorum penitus non committat: sane si coniugati iuvenes consenserint ordinari, etiam uxorum voluntas ita requirenda est, ut sequestrato mansionis cubiculo, religione praemissa, posteaquam pariter conversi fuerint ordinentur².

XVII. *Qua aetate episcopi vel presbyteri consecrentur.*

Presbyterum vero vel episcopum ante triginta annos, id est antequam ad
 15 viri perfecti aetatem perveniant, nullus metropolitanorum ordinare praesumat, ne per aetatem, quod aliquoties evenit, aliquo errore culpentur³.

XVIII. *De laicis quibus temporibus communicare debeant.*

Saeculares vero qui Natale Domini, Pascha, Pentecosten non communicaverint, catholici non credantur nec inter catholicos habeantur⁴.

20 XIX. *De sanctimonialibus qua aetate velentur.*

Sanctimoniales, quamlibet vita earum et mores probati sint, ante annum aetatis suae quadragesimum non velentur⁵.

XX. *De clericis qui comam nutriunt.*

Clerici qui comam nutriunt ab archidiacono etiam si noluerint inviti de-
 25 fondantur: vestimenta vel calceamenta eis etiam nisi quae religionem deceant uti aut habere non liceat⁶.

¹ *Decretum Gratiani*, D. L, c. 63 (201).

² *Decretum Gratiani*, D. LXXVII, c. 6 (273).

³ *Decretum Gratiani*, D. LXXVII, c. 6 (273); Neocaeasarea (314), c. 11 (SCL 1, 77).

⁴ *Decretum Gratiani*, D. II de cons., c. 19 (1320).

⁵ *Decretum Gratiani*, C. XX, q. 1, c. 13 (846).

⁶ *Decretum Gratiani*, D. XXIII, c. 22 (85); cf. Gallia (ca. 475-485), *Statuta ecclesiae antiqua*, c. 25-26 (SCL 6, 265).

15. Przyjmowanie do pokuty starszych i młodszych

Pokutujący, w czasie, w którym pragną pokuty, niech dostąpią nałożenia rąk i włosienicy na głowę z rąk kapłana, tak jak to ustalono, a gdyby nie ścieli włosów i nie zmienili ubrania, to należy ich wyrzucić i nie przyjmować, dopóki nie będą pokutować godnie. Także młodych ludzi nie należy zbyt łatwo dopuszczać do pokuty, z powodu słabości ich wieku, jednak nikomu, gdy umiera, nie można odmówić wiatyku¹.

16. W jakim wieku należy ustanawiać diakonów

Niech biskup bezwzględnie nie dopuszcza błogosławieństwa diakońskiego na osobach mających mniej niż dwadzieścia pięć lat: jeśli natomiast żonaci młodzieńcy pragnęliby ustanowienia, należy dowiedzieć się także o wolę żony, aby byli ordynowani po tym jak nawróciliby się razem, po odejściu od wspólnego łoża².

17. W jakim wieku należy wyświęcać biskupów i prezbiterów

Żaden metropolita niech nie ośmieli się ordynować prezbitera lub biskupa zanim nie osiągnie trzydziestu lat, to znaczy, zanim nie dojdzie do wieku dojrzałego; aby z powodu wieku nie dopuścili się jakiegoś błędu, co już kilkakrotnie się zdarzało³.

18. W jakim czasie świeccy powinni przyjmować komunię świętą

Świeccy, którzy w Boże Narodzenie, Wielkanoc, Pięćdziesiątnicę, nie przyjmowaliby komunii, nie powinni być uważani za katolików⁴.

19. Wiek przyjmowania welonu przez mniszki

Mniszki, nawet wypróbowane co do życia i obyczajów, niech nie przyjmują welonu przed czterdziestym rokiem życia⁵.

20. Duchowni, którzy pielęgnują fryzurę

Duchowni pielęgnujący fryzurę, powinni zostać ostrzyżeni przez archidiacona, nawet wbrew ich woli. I nie mogą mieć szat ani obuwia, poza tymi, które przystoją pobożności⁶.

XXI. *Ut solemnitates maiores in civitatibus celebrentur.*

Si quis etiam extra parochias, in quibus legitimus est ordinariusque conventus, oratorium in agro habere voluerit, reliquis festivitibus ut ibi missas teneant propter fatigationem familiae iusta ordinatione permittimus: Pascha
 5 vero, Natale Domini, Epiphaniam, Ascensionem Domini, Pentecosten et Natale sancti Ioannis Baptistae, vel si qui maximi dies in festivitibus habentur, nonnisi in civitatibus aut in parochiis teneant. Clerici vero si qui in his festivitibus quas supra diximus, in oratoriis, nisi iubente aut permittente episcopo, missas^a facere aut tenere voluerint, a communione pellantur¹.

10 XXII. *Ut non liceat presbytero vel clerico rem ecclesiae vendere vel donare.*

Et licet superfluum sit de re nota et antiquis canonibus prohibita iterato aliquid definire, tamen quo facilius cupiditas aut improbitas reprimatur, id statuimus quod omnes canones^b iubent, ut civitatenses sive dioecesani presbyteri vel clerici, salvo iure ecclesiae, rem ecclesiae sicut permiserint episcopi teneant, vendere aut donare penitus non praesumant: quod si fecerint
 15 vel fecerunt^c, et facta venditio non valebit, et de facultatibus, si quas habent proprias, indemnem ecclesiam reddant et communione priventur².

XXIII. *Ut clericus iunior seniori non praeponatur.*

20 Episcopus etiam quorum vita non reprehenditur posteriorem priori nullum praeponat, nisi fortasse elatus superbia, quod pro necessitate ecclesiae episcopus iusserit, implere contemnit. Sane si officium archidiaconatus propter simpliciorum naturam implere aut expedire nequiverit, ille loci sui nomen teneat et ordinationi ecclesiae, quem elegerit episcopus, praeponatur³.

25 XXIV. *De expositis inventis.*

De expositis id observandum quod iam dudum synodus sancta constituit⁴.

^a missas: *omnes; Migne om.*

^b canones: *Munier; Migne et Martinez-Rodriguez om.*

^c vel fecerunt: *Munier; Migne et Martinez-Rodriguez om.*

¹ *Decretum Gratiani*, D. I de cons., c. 35 (1302s).

² *Decretum Gratiani*, C. XII, q. 2, c. 32 (698). Cf. *Praeceptum regis Theoderici*, 11 III 507, MGH AA XII, 392.

³ *Decretum Gratiani*, D. LXXIV, c. 5 (262s).

⁴ Vasio (442), c. 9 (SCL 6, 23).

21. *W miastach powinny być celebrowane większe święta*

Jeśli ktoś, także poza parafiami, w których w sposób prawny ustanowione zostało zgromadzenie, chciałby mieć za miastem oratorium, pozwalamy, aby w święta były tam odpowiednio sprawowane msze, aby nie męczyć rodziny długą podróżą. Natomiast w Wielkanoc, Boże Narodzenie, Epifanię, Wniebowstąpienie, Pięćdziesiątnicę i Narodzenie Jana Chrzciciela, albo w inne święta uważane za większe, msze mają odbywać się w miastach i w parafiach. Natomiast jeśli jacyś duchowni w te święta, o których mówiliśmy wyżej, chcieliby celebrować msze w oratoriach, będą pozbawieni komunii, chyba że robią to z nakazu lub za pozwoleniem biskupa¹.

22. *Prezbiterowi i innemu duchownemu nie wolno sprzedawać ani darować majątku kościoła*

Choć zbyteczne jest powtórnie definiować rzecz znaną i nakazaną dawnymi kanonami, to jednak, by łatwiej powstrzymać pożądanie i niegodziwość, postanawiamy to, co wszystkie kanony nakazują, że prezbiterzy i diakoni miejscy oraz parafialni, z zachowaniem prawa kościoła, mają zarządzać majątkiem kościoła w mierze, w jakiej pozwolili na to biskupi i niech nie wążą się go sprzedawać ani rozdawać. Gdyby to chcieli uczynić, albo już uczynili, to ta sprzedaż nie jest ważna, a szkodę kościoła powinni naprawić ze swoich majątków, jeśli je mają, oraz należy ich pozbawić komunii².

23. *Młodszy duchowny nie powinien być ustanawiany przełożonym nad starszym*

Biskup nie powinien ustanawiać przełożonym młodszego nad starszym, nawet jeśli ten młodszy prowadzi życie nienaganne, chyba że starszy uniesiony pychą nie wypełnił tego, co dla pożytku kościoła nakazał biskup. Mia nowicie, gdyby archidiacon nie potrafił wypełnić albo dokonać obowiązku z powodu prostego charakteru, niech jego miejsce zajmie oraz będzie przewodniczył ordynacji kościoła ten, kogo wybierze biskup³.

24. *Znalezione podrzutki*

Odnosnie do podrzutków należy zachować to, co postanowił już święty synod⁴.

XXV. *De saecularibus qui suas coniuges derelinquunt.*

Hi vero saeculares, qui coniugale consortium culpa graviore dimittunt vel etiam dimiserunt, et nullas causas discidii probabiliter proponentes, propterea sua matrimonia dimittunt, ut aut illicita aut aliena praesumant, si
 5 antequam apud episcopos comprovinciales discidii causas dixerint, et prius uxores quam iudicio damnentur abiecerint, a communione ecclesiae et a sancto populi coetu pro eo quod fidem et coniugia maculant excludantur¹.

XXVI. *Ut si voluntarie clericus damnum ecclesiae fecerit, et satisfaciat et excommunicetur.*

10 Si qui vero de clericis documenta, quibus ecclesiae possessio firmatur, aut subripere suppressere aut negare aut adversariis fortasse tradere damnabili et punienda obstinatione praesumpserint, quidquid per absentiam documentorum damni ecclesiae illatum est, de propriis facultatibus reddant et communione priventur. Hi etiam, qui in damno ecclesiae instrumenta eccle-
 15 siae impie sollicitati a traditoribus susceperunt vel susceperint, pari sententia feriantur².

XXVII. *Ut monasterium inconsulto episcopo nullus construat: et de monachis.*

Monasterium novum, nisi episcopo aut permittente aut probante, nullus
 20 incipere aut fundare praesumat. Monachi vero vagantes ad officium clericatus, nisi eis testimonium abbas suus dederit, nec in civitatibus nec in parochiis ordinentur. Monachum nisi abbatis sui aut permissu aut voluntate ad alterum monasterium commigrantem nullus abbas suscipere aut retinere
 25 praesumat, sed ubicumque fuerint, abbati suo auctoritate canonum revocentur. Si necesse fuerit clericum de monachis ordinari, cum consensu et voluntate abbatis praesumat episcopus³.

^a pari sententia feriantur: *Migne om.*

¹ *Decretum Gratiani*, C. XXXIII, q. 2, c. 1 (1150s); Venetia in Bretania (Vannes) (461-491), c. 2 (SCL 6, 236).

² *Decretum Gratiani*, C. XII, q. 2, c. 34 et 40 (698 et 700).

³ *Decretum Gratiani*, C. XVIII, q. 2, c. 12 (832s); C. XVI, q. 1, c. 33 (769s); C. XX, q. 4, c. 3 (851).

25. *Świeccy, którzy porzucają swoje żony*

Świeccy, którzy z jakiegoś poważnego powodu porzucają wspólną małżeńską albo już porzucili, a nie przedstawiają żadnych wiarygodnych przyczyn rozpadu, a tylko to, że doszło do jakiejś niegodziwości i gdyby odrzucili żony zanim wyznaliby przyczyny rozpadu biskupom prowincji i zanim sąd wydałby wyrok, niech będą wykluczeni z komunii kościoła i świętego zgromadzenia ludu, ponieważ splamili wierność i małżeństwo¹.

26. *Duchowny, który dobrowolnie wyrządził szkodę kościołowi, powinien zadośćuczynić i zostać ekskomunikowany*

Gdyby jakiś duchowny dokumenty, którymi potwierdza się posiadanie kościoła, odważył się ukraść, sprzeniewierzyć albo im zaprzeczyć, lub też przekazać wrogom w godnym potępienia i kary uporze, to jakiegokolwiek w wyniku braku tych dokumentów szkody doznałby kościół, ten duchowny powinien naprawić z własnych środków i zostać pozbawiony komunii. Także ci, którzy namówieni przez zdrajców przyjęli lub przyjęliby jakieś narzędzia na szkodę kościoła, powinni zostać ukarani w taki sam sposób².

27. *Nikt nie może stawiać klasztoru bez pytania o zgodę biskupa; o mnichach*

Niech nikt nie waży się zakładać ani budować nowego klasztoru, bez zgody i aprobaty biskupa. Natomiast wędrujący mnisi niech nie będą ordynowani ani w miastach ani w parafiach do stopnia duchownego, chyba że ich opat wydałby im świadectwo. Niech żaden opat nie podejmuje, ani nie zatrzymuje mnicha, chyba że podróżuje on do innego klasztoru z pozwoleniem i z woli swojego opata, lecz gdziekolwiek by byli, niech odwołują się przed swoim opatem do autorytetu kanonów. Gdyby było konieczne ordynować duchownego spośród mnichów, biskup może to uczynić za zgodą i z woli opata³.

XXVIII. *Ut monasterium puellarum procul a monachis construatur.*

Monasteria puellarum longius a monasteriis monachorum aut propter insidias diaboli¹ aut propter oblocutiones hominum collocentur².

XXIX. *De libertis ut in necessitate ab ecclesia tueantur.*

- 5 Libertos legitime a dominis suis factos ecclesia, si necessitas exegerit, tueatur: quos si quis ante audientiam aut pervadere aut expoliare praesumpserit, ab ecclesia repellatur³.

XXX. *Ut post antiphonas orationes dicantur.*

- Et quia convenit ordinem ecclesiae ab omnibus aequaliter custodiri, studendum est, ut sicut ubique fit, et post antiphonas collectiones per ordinem
10 ab episcopis vel presbyteris dicantur; et hymnos matutinos vel vespertinos diebus omnibus decantari, et in conclusione matutinarum vel vespertinarum missarum post hymnos capitella de psalmis dici, et plebem collecta oratione ad vesperam ab episcopo cum benedictione dimitti⁴.

- 15 XXXI. *De his qui per odium ad pacem non revertuntur.*

- Placuit etiam, ut sicut plerumque fit quicumque odio aut longinqua inter se lite dissenserint, et ad pacem revocari diutina^a intentione nequiverint, a civitatis primitus sacerdotibus arguantur: qui si inimicitias deponere pernicio-
20 siosa intentione noluerint, de ecclesiae coetu iustissima excommunicatione pellantur⁵.

XXXII. *Ut clericus inconsulto episcopo ad iudicem saecularem non pergat.*

Clericus ne quemquam praesumat apud saecularem iudicem episcopo non permittente pulsare, sed si pulsatus fuerit respondeat; non proponat nec audeat criminale negotium in iudicio saeculari proponere⁶.

^a diutina: *omnes editores except. Munier*: durissima.

¹ Cf. Eph 6, 11.

² *Decretum Gratiani*, C. XVIII, q. 2, c. 23 (835).

³ *Decretum Gratiani*, D. LXXXVII, c. 7 (306); Nemausus (Nîmes) (396), c. 7 (SCL 4, 70).

⁴ *Decretum Gratiani*, D. V de cons., c. 13 (1415).

⁵ *Decretum Gratiani*, D. CX, c. 9 (315); Arelate (post 442), c. 51 (SCL 6, 32).

⁶ Cf. Arelatum (442-506), c. 31 (SCL 6, 29); Andegavium (453), c. 1 (SCL 6, 156); Turones (454) SCL 6, (88); Venetia in Bretania (461-491), c. 9 (SCL 6, 238).

28. *Klasztory żeńskie powinny się budować z dala od mniszych*

Klasztory żeńskie powinny się budować daleko od klasztorów męskich z powodu możliwych diabelskich zasadzek¹, albo ludzkiej obmowy².

29. *Kościół w razie konieczności powinien ochraniać wyzwolenców*

W razie potrzeby kościół niech chroni wyzwolenców prawnie wyzwolonych przez swoich panów; gdyby ktoś przed rozprawą ważył się ich atakować lub pozbawiać praw, niech będzie wygnany z kościoła³.

30. *Modlitwy powinny być odmawiane po antyfonach*

Skoro wypada, by wszyscy strzegli porządku w Kościele, należy się starać, aby, tak jak dzieje się wszędzie, kolekty odmawiali biskupi lub prezbiterzy według porządku; hymny poranne i wieczorne należy odmawiać przez wszystkie dni, a w zakończeniu mszy porannych i wieczornych po hymnach, niech odmawia się początek z psalmów i po modlitwie kolekty na wieczór niech biskup roześle lud z błogosławieństwem⁴.

31. *Ci, którzy z nienawiści nie wracają do pokoju*

Ustalono też, że gdy – jak zwykle się dzieje – spierający się między sobą z nienawiścią i długotrwale, mimo wielokrotnych napomnień, nie chcą zawrzeć pokoju, najpierw niech będą zganieni przez kapłanów miasta, a gdyby mimo to nie chcieli odrzucić niszczącej nienawiści, niech będą ekskomunikowani ze wspólnoty kościoła⁵.

32. *Duchowny bez zgody biskupa nie powinien udawać się do sądu świeckiego*

Duchowny bez zgody biskupa nie powinien pozywać kogoś do świeckiego sądu, ale jeśli zostałby pozwany, niech odpowie; niech nie waży się przedstawiać sprawy karnej sędziemu świeckiemu⁶.

Si quis vero saecularium per calumniam ecclesiam aut clericum fatigare tentaverit, et evictus fuerit, ecclesiae liminibus et a catholicorum communione, nisi digne poenituerit, arceatur¹.

XXXIII. *Si episcopus haeredes non habens ecclesiam cui praefuit haerodem non fecerit.*

Episcopus qui filios aut nepotes non habens alium quam ecclesiam reliquit haerodem, si quid de ecclesia non in ecclesiae causa aut necessitate praesumpsit, quod distraxit aut donavit irritum habeatur; qui vero filios habet, de bonis quae reliquit ab haeredibus eius indemnitatibus ecclesiae consulatur².

XXXIV. *De Iudaeis qui converti cupiunt qualiter suscipiantur.*

Iudaei quorum perfidia frequenter ad vomitum redit³, si ad legem catholicam venire voluerint, octo mensibus inter catechumenos ecclesiae limen introeant, et si pura fide venire noscuntur, tunc demum baptismatis gratiam mereantur^a consequantur. Quod si casu aliquo quis periculum infirmitatis intra praescriptum tempus incurrerit et desperatus fuerit, baptizetur⁴.

XXXV. *Si episcopus a metropolitano admonitus pro synodo vel ordinatione episcopali venire distulerit.*

Si metropolitanus episcopus ad comprovinciales episcopos epistolas direxerit, in quibus eos aut ad ordinationem summi pontificis aut ad synodum invitet, postpositis omnibus, excepta gravi infirmitate corporis aut praeceptione regia, ad constitutam diem adesse non differant; qui si defuerint, sicut prisca canonum praecepit auctoritas, usque ad proximam synodum a caritate fratrum et ecclesiae communionem priventur⁵.

XXXVI. *Ut stipendia clericorum iuxta meritum distribuantur.*

Clerici etiam omnes, qui ecclesiae fideliter vigilanterque deserviunt, stipendia sanctis laboribus debita secundum servitii sui meritum vel ordinationem canonum a sacerdotibus consequantur⁶.

^a mereantur: *omnes*. Migne: consequantur.

¹ *Decretum Gratiani*, C. XI, q. 1, c. 17 (631); C. V, q. 6, c. 8 (553).

² *Decretum Gratiani*, C. XII, q. 2, c. 34 (698s).

³ Cf. Prv 26, 11; 2 Pe 2, 22.

⁴ *Decretum Gratiani*, D. IV de cons., c. 93 (1392).

⁵ *Decretum Gratiani*, D. XVIII, c. 13 (57); Arelate (post 442), c. 19 (SCL 6, 27).

⁶ *Decretum Gratiani*, C. I, q. 2, c. 10 (411).

Gdyby ktoś ze świeckich próbował nękać kalumniami Kościoła lub duchownego, i pozostał bezkarny, niech będzie trzymany z daleka od granic Kościoła i komunii katolickiej, chyba że godnie odpokutuje¹.

33. *Jeśli biskup nie ma dziedzica, a nie uczyniłby nim kościoła, któremu przewodzi*

Biskup, który nie mając synów ani wnuków pozostawił innego spadkobiercy niż Kościół, gdyby ważył się zabrać coś z kościoła, nie dla jego pożytku, ani konieczności, to jest to pozbawione mocy prawnej. Ten zaś, który ma dzieci, z dóbr, które pozostawił, jego dziedzice powinni wypłacić kościołowi odszkodowanie².

34. *W jaki sposób należy przyjmować Żydów, którzy pragną się nawrócić*

Żydzi, którzy w swoim wiarołomstwie często „wracają do swoich wymiotów”³, pragnęli przejść pod prawo katolickie, niech osiem miesięcy przekraczają próg kościoła z katechumenami, a jeśli pozna się ich czystą wiarę, wtedy mogą przystąpić do łaski chrztu, na którą zasłużyli. Jeśli ktoś przypadkiem popadłby w jakąś chorobę w tym przepisany czasie i nie miałby nadziei na wyzdrowienie – niech zostanie ochrzczony⁴.

35. *Jeśli biskup napomniany przez metropolitę zwlekałby z przybyciem na synod lub ordynację biskupa*

Gdyby biskup metropolita skierował do biskupów prowincjalnych listy, w których zapraszałby ich na ordynację najwyższego kapłana albo na synod, niech nie zwlekają z przybyciem na określony dzień, odłożywszy wszystkie sprawy, z wyjątkiem ciężkiej choroby lub rozkazu króla. Gdyby się nie stawili, jak nakazuje wcześniejsza powaga kanonów, do następnego synodu będą pozbawieni braterskiej miłości i komunii kościoła⁵.

36. *Stypendia dla duchownych powinny być rozdzielane według ich zasług*

Wszyscy duchowni, którzy wiernie i pilnie służą Kościołowi, niech otrzymują od kapłanów należne stypendia za święty trud, według zasługi swojej służby lub postanowień kanonów⁶.

XXXVII. *De homicidis vel falsis testibus.*

Itaque censuimus homicidas et falsos testes a communione ecclesiastica submovendos, nisi poenitentiae satisfactione crimina admissa diluerint¹.

XXXVIII. *Ut sine epistola episcopi sui non liceat clericum vel monachum proficisci: et de monachis vel abbatibus.*

Clericis sine commendatitiis epistolis episcopi sui licentia non pateat evagandi. In monachis quoque praesentis^a sententiae forma servetur; quos si verborum increpatio non emendaverit, etiam verberibus statuimus coerceri. Servandum quoque de monachis ne eis ad solitarias cellulas liceat a congregatione discedere, nisi forte probatis post emeritos labores aut propter infirmitatis necessitatem asperior ab abbatibus regula remittatur: quod ita demum fiet, ut intra eadem monasterii septa manentes, tamen sub abbatis potestate separatas habere cellulas permittantur. Abbatibus quoque singulis diversas cellulas aut plura monasteria habere non liceat, nisi tantum propter incursum hospitalitatis intra muros receptacula collocare².

XXXIX. *Ut clerici nuptialia vitent convivia.*

Presbyteri, diacones, subdiacones vel deinceps quibus ducendi uxores licentia non est, etiam alienarum nuptiarum evitent convivia, nec^b his coetibus admisceantur ubi amatoria cantantur et turpia, aut obscoeni motus corporum choris et saltibus^c efferuntur, ne auditus et obtutus sacris mysteriis deputatus turpium spectaculorum atque verborum contagione polluat.

XL. *Ut Christiani Iudaeorum vitent convivia.*

Omnes deinceps clerici sive laici Iudaeorum convivia evitent, nec eos ad convivium quisquis excipiat, quia cum apud Christianos cibus communibus non utantur, indignum est atque sacrilegum eorum cibos a Christianis sumi,

^a praesentis: *Migne et Martinez-Rodriguez; Mansi et Munier*: par.

^b nec: *Mansi et Munier; Migne et Martinez-Rodriguez*: neque.

^c saltibus: *Mansi et Munier; Migne saltationibus*.

¹ *Decretum Gratiani*, C. XXIV, q. 3, c. 20 (996); Venetia in Bretania (Vannes) (461-491) c. 1 (SCL 6, 236).

² *Decretum Gratiani*, C. XX, q. 4, c. 3 (851); Venetia in Bretania (Vannes) (461-491) c. 5-8 (SCL 6, 237-238).

37. Zabójcy i fałszywi świadkowie

Postanawiamy, że zabójców i fałszywych świadków należy odsunąć od komunii kościelnej, chyba że zadośćuczynili za popełnione zbrodnie odpowiednią pokutą¹.

38. Bez listu swojego biskupa nie wolno podróżować duchownemu ani mnichowi; o mnichach i opatach

Duchownym bez polecających listów swojego biskupa nie wolno wędrować. To postanowienie zachowuje swój obecny kształt także wobec mnichów; postanawiamy, że jeśli nie poprawi ich słowne napomnienie, to należy zastosować chłostę. Co do mnichów należy także zachować to, że nie wolno im ze zgromadzenia odchodzić do pojedynczych cel, chyba że opaci pozwolą na odstępstwo od reguły zmęczonym po zasłużonej pracy albo chorym; bo w końcu stałoby się tak, że choć są w tym samym klasztorze, to jednak za pozwoleniem opata mają oddzielne cele. Opatom też nie wolno mieć różnych cel ani wielu klasztorów, chyba że rozmieściliby w murach klasztoru pokoje dla gości².

39. Duchowni nie powinni brać udziału w ucztach weselnych

Prezbiterzy, diakoni, subdiakoni i ci, którzy nie mogą się żenić, powinni unikać uczt weselnych innych ludzi, aby nie przebywali na tych zgromadzeniach, gdzie śpiewa się nieprzyzwoite przyśpiewki, albo, gdzie występują nieprzyzwoite chóry i tancerze, aby ten, którego zadaniem są święte tajemnice, nie splamił się przez kontakt z haniebnymi widowiskami i słowami.

40. Chrześcijanie powinni unikać uczt Żydów

Wszyscy duchowni i świeccy powinni unikać uczt żydowskich i nie zapraszać Żydów na uczty, ponieważ u chrześcijan używa się wspólnego jedzenia, a niegodnym i świętokradczym jest, aby chrześcijanie brali od

cum ea quae Apostolo permittente nos sumimus ab illis iudicentur immunda, ac sic inferiores incipiant esse Christiani quam Iudaei, si nos quae ab illis apponuntur utamur, illi vero a nobis oblata contemnant¹.

XLI. Ut clericis vetetur ebrietas.

5 Ante omnia clericis vetetur ebrietas, quae omnium vitiorum fomes ac nutritrix est. Itaque eum quem ebrium fuisse constiterit, ut ordo patitur, aut triginta dierum spatio a communione statuimus submovendum, aut corporali subdendum supplicio².

XLII. De sortilegis vel auguria observantibus ut ab ecclesia separentur.

10 Ac ne id fortasse videatur omissum quod maxime fidem catholicae religionis infestat, quod aliquanti clerici vel laici student auguriis, et sub nomine fictae religionis, quas sanctorum sortes vocant, divinationis scientiam profitentur aut quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt: hoc quicumque clericus vel laicus detectus fuerit vel consulere vel docere, ab
15 ecclesia habeatur extraneus³.

XLIII. Ne de poenitentibus clericus ordinetur, et ut presbyter altare non erigat.

De poenitentibus id placuit observari quod sancti Patres nostri in synodali sententia statuerunt, ut nullus de his clericus ordinetur, et qui iam sunt
20 per ignorantiam ordinati aut sicut bigami aut internuptarum mariti locum teneant. Ministrare diaconus^a aut consecrare altare huiusmodi^b presbyter non praesumat⁴.

^a ministrare diaconus: *codd. et editores; Migne*: ordinare diacones.

^b huiusmodi *Migne et Martinez-Rodriguez om.*

¹ *Decretum Gratiani*, C. XXVIII, q. 1, c. 14 (1089s); Venetia in Bretania (Vannes) (461-491) c. 12 (SCL 6, 238-239).

² *Decretum Gratiani*, D. XXXV, c. 9 (133); Venetia in Bretania (Vannes) (461-491) c. 13 (SCL 6, 239).

³ *Decretum Gratiani*, C. XXVI, q. 5, c. 6 (1028); Venetia in Bretania (Vannes) (461-491) c. 16 (SCL 6, 239).

⁴ *Decretum Gratiani*, C. XXVI, q. 6, c. 3 (1036); cf. Toletum I (ca. 400), c. 2 (SCL 4, 121); Gallia (ca. 475-485), *Statuta ecclesiae antiqua*, c. 84 (SCL 6, 269).

nich pożywienie, ponieważ to, co spożywamy z pozwolenia Apostoła, oni oceniają jako nieczyste i jako chrześcijanie bylibyśmy gorsi od nich, gdybyśmy używali tego, co oni nam zaproponują, a oni gardzili naszym pożywieniem¹.

41. *Duchownym zabrania się pijaństwa*

Przed wszystkim duchownym zabrania się pijaństwa, które jest zarzewiem i matką wszystkich grzechów. Gdyby więc okazało się, że ktoś był pijany, to postanawiamy, że należy go odsunąć od komunii na trzydzieści dni albo poddać karze cielesnej².

42. *Wieszcz i wróżbiarz powinni zostać oddzieleni od kościoła*

Aby przypadkiem nie pominięto tego, co szczególnie szkodzi wierze religii katolickiej, a mianowicie to, że niektórzy duchowni i świeccy oddają się wróżbom, i pod imieniem fałszywej religii przywołują [dusze] świętych, prorokują z boską wiedzą, i patrząc w jakieś pisma obiecują rzeczy przyszłe; gdyby odkryto, że jakiś duchowny lub świecki czyni tak lub naucza, niech dla Kościoła będzie obcy³.

43. *Niech nie ustanawia się pokutnika na duchownego ani prezbiter niech nie eryguje ołtarza*

Ustalono, że w sprawie pokutujących należy zachować to, co nasi święci Ojcowie postanowili w decyzjach synodów, że nie można ustanawiać spośród nich duchownego, a ci, którzy z powodu niewiedzy już zostali ustanowieni oraz ci, którzy są powtórnie żonaci niech zachowają swoje miejsce. Ustanawiać diakona ani konsekrować ołtarza nie może prezbiter⁴.

CONSPECTUS MATERIAE

INTRODUCTION	V
1. Chronological, geographical and thematic scope.	V
2. A brief history of the editions of synodal documents and canonical collections	VII
3. The present volume	VIII
WPROWADZENIE	XI
1. Zakres czasowy, tematyczny i geograficzny	XI
2. Krótka historia wydań tekstów synodalnych oraz kolekcji praw.	XII
3. Obecne wydanie	XIV
ELENCHUS SYNODORUM Lat.-Pol.	XVII
ELENCHUS SYNODORUM Pol.-Lat.	XIX
SIGLA BIBLICA	XXI
Vetus Testamentum.	XXI
Novum Testamentum	XXII
SIGLA TESTIUM	XXV
SIGLA COMMUNIA.	XXVII
BIBLIOGRAPHIA CHRONOLOGICA	XXIX
Fontes	XXIX
Studia	XXXII

ACTA SYNODALIA AB ANNO 506 AD ANNUM 553

AGATHA (11 septembris 506): de clericis et in diversis causis ecclesiasticis.	1
[<i>Prologi et canones</i>].	1
<i>Epistola sancti Innocentii episcopi Exsuperio</i> <i>episcopo Tolosano salutem</i>	4
[<i>Incipit series spuria</i>]	16

SPIS TREŚCI

INTRODUCTION	V
1. Chronological, geographical and thematic scope	V
2. A short history of the editions of synodical texts and canonical collections	VII
3. The present volume	VIII
WPROWADZENIE	XI
1. Zakres czasowy, tematyczny i geograficzny	XI
2. Krótka historia wydań tekstów synodalnych oraz kolekcji praw	XII
3. Obecne wydanie	XIV
ELENCHUS SYNODORUM Lat.-Pol.	XVII
ELENCHUS SYNODORUM Pol.-Lat.	XIX
SIGLA BIBLICA	XXI
Vetus Testamentum	XXI
Novum Testamentum	XXII
SIGLA TESTIUM	XXV
SIGLA COMMUNIA	XXVII
BIBLIOGRAPHIA CHRONOLOGICA	XXIX
Fontes	XXIX
Studia	XXXII

DOKUMENTY SYNODÓW OD 506 DO 553 ROKU

AGDE (11 września 506): o duchownych i różnych sprawach kościelnych	1*
[<i>Prologi i kanony</i>]	1*
<i>List św. Innocentego biskupa z pozdrowieniami dla biskupa Tuluzy Eksuperiusza</i>	4*
[<i>Seria kanonów wątpliwej autentyczności</i>]	16*

DWIN (506): synodus totae ecclesiae Armeniae	22
CONSTANTINOPOLIS (507): cf. Constantinopolis (499)..	22
TOLOSA (507): synodus convocata, sed probabiliter numquam congregata.	22
ANTIOCHIA (508 vel 509).	22
AURELIANUM (10 iulii 511): prima synodus aurelianensis totae Galliae	23
[<i>Epistola Synodi ad Clodoveum regem</i>].	23
[<i>Canones</i>].	23
SIDONIA (511): synodus 80 episcoporum monophysitorum contra Flavianum.	32
LAODICEA (512): synodus monophysitorum	32
HIEROSOLYMA (512): synodus pro papa Symmacho (498-514).	32
ANTIOCHIA (513): synodus antichalcedoniana sub Severo	32
TYRUS (ca. 514-515): synodus sub Severo Antiocheno	32
REMI (514): synodus episcoporum Galliae.	33
ALEXANDRETTA	33
ROMA (515)	33
HERACLEA (515)	33
AGAUNUM (ca. 515).	33
CONSTANTINOPOLIS (515): synodus sub patriarcha Timotheo	33
ILLYRICUM (515)	34
<i>Epistola synodica, sive exemplar relationis synodi Epiri veteris</i> <i>ad Hormisdam papam</i>	34
BRETANIA (ca. 516-519)	35
LUGDUNUM (ante 516).	35
TARRACO (516).	35
[<i>Canones synodi Tarraconensis A.D. 516</i>].	36
GERUNDA (8 iunii 517)	40
[<i>Acta synodi Gerundensis A.D. 517</i>]	40
EPAO (6-15 septembris 517).	43
I. <i>Avitus Viennensis episcopus Quintiniano episcopo</i>	43
II. <i>Canones</i>	44
REMI (517)	55
HINCMARUS RHEMENSIS, <i>Vita s. Remigii LVII</i>	55
[<i>Canones</i>].	56

DWIN (506): synod całego kościoła ormiańskiego	22*
KONSTANTYNOPOL (507): por. Konstantynopol (499)	22*
TULUZA (507): synod prawdopodobnie zwołany, ale nigdy nie został przeprowadzony	22*
ANTIOCHIA (508 vel 509)	22*
ORLEAN (10 lipca 511): pierwszy z synodów orleańskich	23*
[<i>List Synodu do króla Chlodwiga</i>]	23*
[<i>Kanony</i>]	23*
SIDONIA (511)1: synod monofizycki 80 biskupów przeciwko Flawianowi	32*
LAODYCEA (512): synod monofizycki	32*
JEROZOLIMA (512): synod popierający papieża Symmachusa	32*
ANTIOCHIA (513): synod potępiający Chalcedon, pod przewodnictwem Sewera	32*
TYR (ok. 514-515): synod pod przewodnictwem Sewera z Antiochii	32*
REIMS (514)1: synod biskupów galijskich	33*
ALEKSANDRETTA	33*
RZYM (515)	33*
HERACLEA (515)	33*
AGAUNO, SAINT-MAURICE (Szwajcaria) (ok. 515)	33*
KONSTANTYNOPOL (515) synod pod przewodnictwem patriarchy Tymoteusza	33*
ILYRIA (515)	34*
<i>List synodalny, czyli kopia sprawozdania synodu Epirus Vetus</i> <i>do papieża Hormizdasa</i>	34*
BRETANIA (ok. 516-519)	35*
LYON (przed 516)	35*
TARRAGONA (516)	35*
[<i>Kanony synodu w Tarragonie w 516 roku</i>]	36*
GERONA (8 czerwca 517)	40*
[<i>Akta synodu w Geronie w 517 roku</i>]	40*
ÉPAONE (6-15 września 517)	43*
I. <i>List biskupa Awitusa z Vienne do biskupa Kwintyniana</i>	43*
II. <i>Kanony</i>	44*
REIMS (517)	55*
HINKMAR z REIMS, <i>Żywot św. Remigiusza</i> LVII	55*
[<i>Kanony</i>]	56*

CONSTANTINOPOLIS (20 iulii 518)	58
I. Ὅπως ἐκηρύχθησαν ἐν τῇ ἐκκλησίαι αἱ σύνοδοι	58
II. Ἐπιστολὴ Ἰωάννου τοῦ τῆς ὀσίας μνήμης ἀρχιεπισκόπου γενομένου τῆς βασιλευσύσης ταύτης πόλεως καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου γραφεῖσα Ἰωάννη τῷ τῆς ὀσίας μνήμης γενομένῳ ἀρχιεπισκόπῳ Ἱεροσολύμων καὶ πᾶσι τοῖς μὴ ἐνδημοῦσι τηνικαῦτα μητροπολίταις	64
III. Ἄλλη ἐπιστολὴ τοῦ αὐτοῦ τῆς ἀγίας μνήμης οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Ἰωάννου ἰδικῆ γραφεῖσα Ἐπιφανίῳ τῷ τῆς θεοφιλοῦς μνήμης γενομένῳ ἐπισκόπῳ Τύρου	65
IV. Ἀντίγραφον Ἰωάννου Ἱεροσολύμων καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐπισκόπων πρὸς Ἰωάννην τὸν Κωνσταντινουπόλεως	
V. Ἐπιστολὴ Ἐπιφανίου ἐπισκόπου Τύρου καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν πρὸς τὴν ἐνδημοῦσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει σύνοδον	70
VI. Ὅπως ἐκηρύχθησαν ἐν τῇ ἐκκλησίαι αἱ σύνοδοι	76
VII. Ἐπιστολὴ τῶν ἐν δευτέρῳ Συρίᾳ ἐπισκόπων πρὸς Ἰωάννην πατριάρχην καὶ τὴν σύνοδον	82
VIII. Ψῆφος τῆς ἐνδημούσης συνόδου κατὰ Σεβήρου καὶ Πέτρου	85
HIEROSOLYMA (6 augusti 518)	86
TYRUS (16 septembris 518)	86
BREVI (519) vel MENEVIA (519)	87
ROMA (519)	87
CONSTANTINOPOLIS (520): de ordinatione Epiphani patriarchae Constantinopoli	87
[<i>Relatio synodi constantinopolitanae de ordinatione Epiphani episcopi ad patriarcham Hormisdam</i>]	87
VICTORIA (520)	90
SARDINIA (521-523)	90
IUNCA (523)	90
I. <i>Breviatio Ferrandi</i> , can. 26	90
II. FERRANDUS DIACONUS, <i>Vita S. Fulgentii</i> 60	91
III. <i>Epistola Liberati</i>	91
SUFES (in Bizacaena) (524)	91
VALENCE (524?)	91
ARELATE (6 iunii 524)	92
[<i>Constitutio synodi Arelatensis A.D. 524</i>]	92
CARTHAGO (5-6 februarii 525)	94

KONSTANTYNOPOL (20 lipca 518)	58*
I. <i>Jak w Kościele ogłaszano synody</i>	58*
II. <i>List Jana, świętej pamięci arcybiskupa królewskiego miastai patriarchy ekumenicznego napisany do Jana świętej pamięci arcybiskupa Jerozolimy i wszystkich nieobecnych wówczas metropolitów</i>	64*
III. <i>Inny list tego samego świętej pamięci patriarchy ekumenicznego Jana napisany do Epifaniasza, milej Bogu pamięci biskupa Tyru</i> ...	65*
IV. <i>Reskrypt Jana z Jerozolimy i podlegających mu biskupów do Jana z Konstantynopola</i>	65*
V. <i>List Epifaniasza biskupa Tyru i podległych mu biskupów</i>	70*
VI. <i>Jak w Kościele ogłaszano synody</i>	76*
VII. <i>List biskupów Syrii Drugiej [z 519 roku] do patriarchy Jana i synodu [stałego zatwierdzający ustalenia synodu z 518 roku]</i>	82*
VIII. <i>Orzeczenie synodu stałego przeciwko Sewerowi i Piotrowi</i>	85*
JEROZOLIMA (6 sierpnia 518)	86*
TYR (16 września 518)	86*
BREVI (519)1 lub MENEVIA (519)	87*
RZYM (519)	87*
KONSTANTYNOPOL (520): o ustanowieniu Epifaniasza	
patriarchą Konstantynopola	87*
[<i>Relacja synodu w Konstantynopolu o ustanowieniu biskupa Epifaniasza do patriarchy Hormisdasa</i>]	87*
VICTORIA (520)	90*
SARDYNIA (521-523)	90*
JUNCA (523)	90*
I. <i>Breviatio Ferrandi, can. 26</i>	90*
II. <i>FERRAND DIAKON, Żywot św. Fulgencjusza 60</i>	91*
III. <i>List Liberatusa</i>	91*
SUFES (w prowincji Byzacena) (524)	91*
VALENCE (524?)	91*
ARLES (6 czerwca 524)	92*
[<i>Konstytucja synodu w Arles w 524 roku</i>]	92*
KARTAGINA (5-6 lutego 525)	94*

[<i>Acta concilii Carthaginensis A.D. 525</i>]	94
[<i>Dies secunda</i>]	115
CARPENTORATINSIUM (6 novembris 527)	124
I. <i>Canon Carpintoratinsis</i>	124
II. <i>Epistula synodalis ad Agricium episcopum</i>	126
CIVITAS VALENTINA (ante 529?)	127
<i>Vita S. Caesari, 60</i>	127
ARAUSIO (3 Iulii 529): de gratia, adversus semipelagianos	128
[I. <i>Canones Arausicorum 529</i>]	128
II. <i>Definitio fidei</i>	135
VASIO (5 novembris 529): canones liturgici.	137
[<i>Canones</i>]	137
ROMA (530-531)	139
ROMA (531)	140
LARISA CREMASTE (530-531): pro ordinatione Stephani ep. Lariseni	140
CONSTANTINOPOLIS (530-531): contra electionem Stephani.	140
ROMA (7-9 decembris 531).	140
TOLETUM II (17 maii 531)	141
[<i>Acta synodi toletanae secundae A.D. 531</i>]	141
I. <i>Canones</i>	141
[II. <i>Epistula Montanii episcopi ad ecclesiam Palentini</i>]	145
[III. <i>Epistola Montani ad Thuribium</i>]	147
MASSYLIA (26 maii 533).	149
[<i>Acta concilii</i>]	149
AURELIANUM (23 iunii 533)	150
[<i>Canones synodi aurelianensis A.D. 533</i>]	150
CONSTANTINOPOLIS (533)	153
ROMA (ca. 534)	153
CARTHAGO (535).	154
<i>Epistola africanorum episcoporum ad Ioannem data,</i> <i>sed ab Agapeto eius successore accepta</i>	154
CLAREMONTIUM SEU AVERNA (8 novembris 535)	155

[<i>Akta synodu w Kartaginie w 525 roku</i>].	94*
[<i>Dzień drugi</i>]	115*
CARPENTRAS (6 listopada 527)	124*
I. <i>Kanon synodu w Carpentras</i>	124*
II. <i>List synodalny do biskupa Agricjusza</i>	126*
VALENCE (przed 529)	127*
<i>Życie św. Cezarego, 60</i>	127*
ORANGE II (3 lipca 529)1: o łasce przeciwko semipelagianom	128*
I. <i>Kanony synodu w Orange w 529</i>]	128*
II. <i>Definicja wiary</i>	135*
VAISON (5 listopada 529)2: kanony liturgiczne	137*
[<i>Kanony</i>].	137*
RZYM (530-531)	139*
RZYM (531)	140*
LARISA CREMASTE (530-531): za wyborem Stefana biskupa Larisa	140*
KONSTANTYNOPOL (530-531): przeciwko wyborowi Stefana	140*
RZYM (7-9 grudnia 531)	140*
TOLEDO II (17 maja 531)	141*
[<i>Akta drugiego synodu w Toledo w roku 531</i>]	141*
I. <i>Kanony</i>	141*
II. <i>List biskupa Montanusa do kościoła w Palencji</i>].	145*
III. <i>List Montanusa do Turibiusa</i>].	147*
MARSYLIA (26 maja 533)	149*
[<i>Akta synodalne</i>].	149*
ORLEAN II (23 czerwca 533)	150*
[<i>Kanony synodu w Orleanie w 533</i>].	150*
KONSTANTYNOPOL (533)	153*
RZYM (ca. 534)	153*
KARTAGINA (535)	154*
<i>List biskupów afrykańskich do Jana,</i> <i>przyjęty przez jego następcę Agapita</i>	154*
CLERMONT lub OWERNIA (8 listopada 535)	155*

<i>Statuta Deo propitio</i>	155
<i>Canones</i>	156
II. <i>Epistola vel concilium de civitate Arvernensi ad regem</i>	
<i>Theodobertum directa</i>	161
ROMA (535-536)	161
CONSTANTINOPOLIS (2 maii – 4 iunii 536)	162
[<i>Acta synodi Constantinopolitanae A.D. 536</i>]	162
Ἑρμηνεία τῆς προαναγνωσθείσης συνοδικῆς ἐπιστολῆς	181
<i>Actio 10 maii 536</i>	185
<i>Actio 21 maii A.D. 536</i>	195
<i>Actio 4 iunii 536 A.D.</i>	215
Λίβελλος ἐπισκόπων τῷ βασιλεῖ Ἰουστινιανῷ	218
HIEROSOLYMA (19 septembris 536)	221
[<i>Acta synodi Hierosolymitanae A.D. 536</i>]	221
ANTOCHIA (ca. 537-539)	228
AURELIANUM III (7 maii 538)	229
[<i>Canones synodi aurelianensis A.D. 538</i>]	229
BARCELONA (540): canones liturgici et de clericis et paenitentibus	241
I. <i>Canones Barcinonenses [A.D. 540]</i>	241
II. <i>De fisco barcinonensi [A.D. 592]</i>	242
AURELIANUM IV (14 maii 541): synodus in causis liturgicis et disciplinaribus	243
[<i>Canones synodi aurelianensis A.D. 541</i>]	243
BYZACENA (541)	252
ANTIOCHIA (542)	252
CONSTANTINOPOLIS (543)	252
SELEUCIA-CTESIPHONTE (544)	253
[<i>Gesta concilii Mar Aba A.D. 544</i>]	253
<i>Appendix ad synodum Mar Aba [A.D. 544]</i>	279
[<i>Canones</i>]	284
SELEUCIA-CTESIPHONTE (554):	292
[<i>Gesta concilii Mar Joseph A.D. 554</i>]	292
ILERDA (546)	307
[<i>Canones concilii ilerdensis A.D. 546</i>]	307

<i>Postanowiono z Bożą pomocą</i>	155*
<i>Kanony</i>	156*
II. <i>List synodu w Owernii do króla Teodoberta</i>	161*
RZYM (535-536)	161*
KONSTANTYNOPOL (2 maja – 4 czerwca 536)	162*
<i>[Akta synodu w Konstantynopolu w 536]</i>	162*
<i>Wykładnia odczytanego wcześniej listu synodalnego</i>	181*
<i>Sesja z 10 maja 536</i>	185*
<i>Sesja z 15 i 21 maja 536</i>	195*
<i>Sesja 4 czerwca 536</i>	215*
<i>Pismo biskupów do cesarza Justyniana</i>	218*
JEROZOLIMA (19 września 536)	221*
<i>[Akta synodu w Jerozolimie w 536]</i>	221*
ANTOCHIA (ok. 537-539)	228*
ORLEAN III (7 maja 538)	229*
<i>[Kanony synodu w Orleanie w 538]</i>	229*
BARCELONA (540): kanony liturgiczne, o duchownych i o pokutnikach	241*
I. <i>Kanony Barcelońskie [z 540]</i>	241*
II. <i>O kasie barcelońskiej [z 592 roku]</i>	242*
ORLEAN IV (14 maja 541): synod w sprawach liturgicznych	243*
<i>[Kanony synodu w Orleanie w 541]</i>	243*
BYZACENA (541)	252*
ANTIOCHIA (542)	252*
KONSTANTYNOPOL (543)	252*
SELEUCJA-KTEZYFON (544)	253*
<i>[Synod Mar Aby (544)]</i>	253*
<i>Apendyks do Synodu Mar Aby (544)</i>	279*
<i>[Kanony]</i>	284*
SELEUCJA-KTEZYFON (554)	292*
<i>[Akta synodu Mar Józefa z roku 554]</i>	292*
LERIDA (546)	307*
<i>[Kanony synodu w Leridzie w 546 roku]</i>	307*

VALENTIA (546)	312
[<i>Canones synodi Valentiae A.D. 546</i>].	312
AURELIANUM V (28 octobris 549)	315
[<i>Canones synodi aurelianensis A.D. 549</i>]	315
ILLYRICUM (549)	325
TULLUM (1 iunii 550)	326
<i>Mappinii episcopi Rhemensis epistola ad sanctum</i> <i>Nicetium Trevirensis episcopum</i>	326
MOPSUESTIA (17 iunii 550)	327
[<i>Acta synodi Mopsuestiae A.D. 550</i>]	327
AFRICA (550)	345
VICTOR TONNENNENSIS, <i>Chronicon</i> , A.D. 550	345
ISIDORUS HISPALENSIS, <i>De vir. ill.</i> XXXI (41)	345
METZ (550/555)	345
ELUSANIA (1 februarii 551)	346
[<i>Institutiones synodi Elusaniae A.D. 551</i>]	346
PARIS (552)	348
[<i>Acta synodi Parisiensis A.D. 552</i>]	348
BRETANIA (ca. 552)	350
CONCILIIUM CONSTANTINOPOLITANUM II (553)	350
Index locorum sacrae scripturae	703
Index documentorum iuris ecclesiae	707
Index scriptorum	715
Index nominum	717
Summarium alphabeticum synodorum	735
Index rerum	737
Indeks rzeczowy	745
Conspectus materiae	752
Spis treści	753

WALENCJA (546)	312*
<i>[Kanony synodu w Walencji w 546 roku]</i>	312*
ORLEAN V (28 października 549)	315*
<i>[Kanony synodu w Orleanie w 549]</i>	315*
ILIRIA (549)	325*
TOUL (1 czerwca 550)	326*
<i>List Mappiniusza, biskupa Reims,</i> <i>do czcigodnego Nicetiusza, biskupa Trewiru</i>	326*
MOPSUESTIA (17 czerwca 550)	327*
<i>[Acta synodi Mopsuestiae A.D. 550]</i>	327*
AFRYKA (550)	345*
VICTOR Z TUNUNUM, <i>Chronicon</i> , rok 550	345*
IZYDOR Z SEWILLI, <i>De vir. ill. XXXI (41)</i>	345*
METZ (550/555)	345*
EAUZE (1 lutego 551)	346*
<i>[Ustalenia synodu w Eauze w 551 roku]</i>	346*
PARYŻ (552)	348*
<i>[Acta synodu w Paryżu w 552 roku]</i>	348*
BRETANIA (ok. 552)	350*
SOBÓR KONSTANTYNOPOLITAŃSKI II (553)	350*
Indeks biblijny	703
Indeks dokumentów prawnych Kościoła	707
Indeks pisarzy	715
Indeks imion własnych	717
Indeks alfabetyczny synodów	735
Index rerum	737
Indeks rzeczowy	745
Conspectus materiae	752
Spis treści	753